

41. Bölüm

COVID-19 ENFEKSİYONU PSİKİYATRİK KOMPLİKASYONLARI VE YÖNETİMİ

Ezgi SELÇUK ÖZMEN¹

GİRİŞ

Aralık 2019’da Çin’in Wuhan kentinde başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs hastalığının (COVID-19) bulaşıcılığı ve yüksek ölüm oranları nedeni ile birçok yeni tanı ruhsal bozukluğa zemin hazırladığı veya önceden var olan ruhsal bozuklukların şiddetlenmesine yol açtığı bildirilmiştir (Haider et al., 2020).

Beden bütünlüğüne yönelik karşı konulamayan ve alışlagelmedik durumlar karşısında akut dönemde kişide korku, kaygı ve çökkünlük gibi duygusal tepkiler, uyku düzeni ve iştah değişiklikleri gibi vejetatif belirtiler, çaresizlik, karamsarlık, umutsuzluk gibi bilişsel belirtiler gözlenebilir. Normal kaygı düzeyleri hastalığı önlemede gerekli önlemleri almak için faydalıdır. Kaygı belirtileri bir zaman sonra kendini sınırlayarak biyolojik dengeye ulaşır (Murison R, 2016) Ancak stres yanıtlarının belirli bir seviyede tutulmaması, yüksek konsantrasyonlara ulaşması ve uzun süre devam etmesi ruhsal sorunlara neden olabilir (Wu et al., 2013).

Viral enfeksiyonların psikiyatrik komplikasyonları her dönem araştırma konusu olmuştur. Önceki pandemilerden elde edilen deneyimler, bireylerde akut viral enfeksiyon sırasında veya daha sonraki bir zamanda çeşitli nöropsikiyatrik belirtilerin ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

Ünlü İngiliz doktor Henry Holland 1839’da viral enfeksiyonların zihinsel işlevlerdeki bozulmalardan sorumlu olduğunu ortaya koymuştur (Morens & Fauci, 2007). Seksen yıl sonra Karl Menniger da viral enfeksiyonlar ile psikiyatrik morbidite arasındaki ilişkiyi doğrulamıştır: “Boston Psikopatik Hastanesinde yaşanan pandemide influenza ile ilişkili yüz akıl hastalığı vakası incelenmiştir (Lu et al., 2020).

COVID-19 salgını sırasında Çin’de farklı kentlerde yaşamakta olan 1.210 katılımcıda yapılan bir çalışmada, katılımcıların %16.5’inde depresyon belirtileri, %28.8’inde kaygı belirtileri gözlenmiştir (Cuiyan et al., 2020). İspanya’da 3.550 yetişkin bireyle internet üzerinden gerçekleştirilen bir çalışmada, katılımcıların %32.4’ünde kaygı bozukluğu, %44.1’inde depresyon ve %37’inde stres ile ilişkili bozukluklar bildirilmiştir (Odriozola-González et al., 2020). İtalya’da internet üzerinden 18.147 katılımcı ile yapılan bir çalışmada katılımcıların %37’inde travma sonrası stres belirtileri, %20.8’inde kaygı belirtileri, %17.3’ünde depresyon belirtileri, %7.3’ünde uyku sorunları ve %22.9’unda uyum bozukluğu bildirilmiştir (Rossi et al., 2020).

COVID-19 salgınının psikolojik etkileri ile ilgili çalışmalar henüz yeterli düzeyde değildir. Ancak önceki salgın hastalıklarla ilgili yapılmış çalışmalar ve yukarıda özetlenen az sayıda ki ça-

¹ Uzm. Dr. Ezgi SELÇUK ÖZMEN, Trabzon Fatih Devlet Hastanesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü
selcukezgi@gmail.com

bulundurulmalıdır. Ritonavir ve hidroklorokin CYP 2D6 enzim inhibisyonu yaptığı ve özellikle haloperidol ve risperidonla kullanımında QT uzaması riski nedeniyle dikkatli olunması gerektiği bilinmektedir.

SONUÇ

COVID-19 pandemisinin mortalite ve morbiditeler, karantina ve izolasyon uygulamaları, ekonomik sonuçlar, ailevi, sosyal ve mesleki işlevselliğe etkileri, günlük yaşam rutininde meydana getirdiği büyük değişimler ve yol açtıkları psikiyatrik belirti ve hastalıklar nedeniyle ruh sağlığına önemli etkileri vardır. COVID-19 pandemisinin psikosomatik yönü göz ardı edilmemelidir. Ruhsal etkilenmenin en aza indirilmesi için risk faktörlerinin belirlenmesi ve koruyucu müdahalelerin geliştirilmesine yönelik sistematik çalışmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

A., P. (2020). *Gaming usage up 75 percent amid coronavirus outbreak*. Verizon Reports.

Abba-Aji, A., Li, D., Hrabok, M., Shalaby, R., Gusnowski, A., Vuong, W., Surood, S., Nkire, N., Li, X. M., Greenshaw, A. J., & Agyapong, V. I. O. (2020). COVID-19 pandemic and mental health: Prevalence and correlates of new-onset obsessive-compulsive symptoms in a Canadian province. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 1–11. <https://doi.org/10.3390/ijerph17196986>

American Psychological Association (APA). (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*.

Andrews, L. J., & Benken, S. T. (2020). COVID-19: ICU delirium management during SARS-CoV-2 pandemic - Pharmacological considerations. *Critical Care*, 24(1), 1–9. <https://doi.org/10.1186/s13054-020-03072-5>

Armitage, R., & Nellums, L. B. (2020). COVID-19 and the consequences of isolating the elderly. *The Lancet Public Health*, 5(5), e256. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30061-X](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30061-X)

Aziz, M., Fatima, R., & Assaly, R. (2020). Elevated interleukin-6 and severe COVID-19: A meta-analysis. *Journal of Medical Virology*, 92(11), 2283–2285. <https://doi.org/10.1002/jmv.25948>

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912–920. [6736\(20\)30460-8

Brown, E., Gray, R., Lo, S., Donoghue, B. O., Nelson, B., Thompson, A., Francey, S., & Mcgorry, P. \(2020\). *Since January 2020 Elsevier has created a COVID-19 resource centre with free information in English and Mandarin on the novel coronavirus COVID-19 . The COVID-19 resource centre is hosted on Elsevier Connect, the company's public news and information . January.*

Chamberlain, S. R., Cavanagh, J., De Boer, P., Mondelli, V., Jones, D. N. C., Drevets, W. C., Cowen, P. J., Harrison, N. A., Pointon, L., Pariante, C. M., & Bullmore, E. T. \(2019\). Treatment-resistant depression and peripheral C-reactive protein. *British Journal of Psychiatry*, 214\(1\), 11–19. <https://doi.org/10.1192/bjp.2018.66>

Chen, N., Zhou, M., Dong, X., Qu, J., Gong, F., Han, Y., Qiu, Y., Wang, J., Liu, Y., Wei, Y., Xia, J., Yu, T., Zhang, X., & Zhang, L. \(2020\). Epidemiological and clinical characteristics of 99 cases of 2019 novel coronavirus pneumonia in Wuhan, China: a descriptive study. *The Lancet*, 395\(10223\), 507–513. \[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\\(20\\)30211-7\]\(https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30211-7\)

Courtet, P., Debien, C., & Vaiva, G. \(2020\). *Preventing-Suicide-in-the-Age-of-COVID @ Www.Psychiatrist.Com. June.*

Cuiyan, W., Riyu, P., Xiaoyang, W., Yilin, T., Linkang, X., Cyrus, S. H., & C.H., R. \(2020\). Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease \(COVID-19\) Epidemic among the General Population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17\(5\), 1–25.

Duivis, H. E., Vogelzangs, N., Kupper, N., De Jonge, P., & Penninx, B. W. J. H. \(2013\). Differential association of somatic and cognitive symptoms of depression and anxiety with inflammation: Findings from the netherlands study of depression and anxiety \(NESDA\). *Psychoneuroendocrinology*, 38\(9\), 1573–1585. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2013.01.002>

Fineberg, N. A., Ameringen, M. Van, Drummond, L., Hollander, E., Stein, D. J., Geller, D., Walitza, S., Nicolini, H., & Osso, B. D. \(2020\). *Since January 2020 Elsevier has created a COVID-19 resource centre with free information in English and Mandarin on the novel coronavirus COVID-19 . The COVID-19 resource centre is hosted on Elsevier Connect, the company's public news and information. Comprehensive Psychiatry Journal, January.*

Gennaro, M., Lorenzo, R. De, Conte, C., & Poletti, S. \(2020\). *Since January 2020 Elsevier has created a COVID-19 resource centre with free information in English and Mandarin on the novel coronavirus COVID-19 . The COVID-19 resource centre is hosted on Elsevier Connect, the company's public news and information. Elsevier Journal, Brain Behav Immun, 89\(January\), 594–6.*

Haider, I. I., Tiwana, F., & Tahir, S. M. \(2020\). Impact of the COVID-19 pandemic on adult mental health. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36\(COVID-19-S4\), S90–S94.](https://doi.org/10.1016/S0140-</p>
</div>
<div data-bbox=)

- VID-19-S4.2756
- Health correspondent, B. N. (2020). "Soaring alcohol misuse" could overwhelm service. Bbc News. <https://www.bbc.com/news/health-54151481>
- Hendriks, V. M., Garretsen, H. F. L., & Van De Goor, L. A. M. (1997). A "parliamentary inquiry" into alcohol and drugs: A survey of psychoactive substance use and gambling among members of the Dutch parliament. *Substance Use and Misuse*, 32(6), 679–697. <https://doi.org/10.3109/10826089709039370>
- Hu, W., Su, L., Qiao, J., Zhu, J., Zhou, Y., Zhou, Y., & Zhu, J. (2020). COVID-19 outbreak increased risk of schizophrenia in aged adults. <https://doi.org/10.12074/202003.00003>
- Huang, Y., & Zhao, N. (2020). Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 outbreak in China: a web-based cross-sectional survey. *Psychiatry Research*, 288(April), 112954. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112954>
- Lepido D, R. N. (2020). *Housebound Italian kids strain network with Fortnite marathon*.
- Li, L. quan, Huang, T., Wang, Y. qing, Wang, Z. ping, Liang, Y., Huang, T. bi, Zhang, H. yun, Sun, W., & Wang, Y. (2020). COVID-19 patients' clinical characteristics, discharge rate, and fatality rate of meta-analysis. *Journal of Medical Virology*, 92(6), 577–583. <https://doi.org/10.1002/jmv.25757>
- Li, S., Wang, Y., Xue, J., Zhao, N., & Zhu, T. (2020). The impact of COVID-19 epidemic declaration on psychological consequences: A study on active weibo users. *Int J Environ Res Public Health* [revista en Internet] 2020 [acceso 13 de abril de 202021]; 30(3): 201-205. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6).
- Li, W., Yang, Y., Liu, Z. H., Zhao, Y. J., Zhang, Q., Zhang, L., Cheung, T., & Xiang, Y. T. (2020). Progression of mental health services during the COVID-19 outbreak in China. *International Journal of Biological Sciences*, 16(10), 1732–1738. <https://doi.org/10.7150/ijbs.45120>
- Liang, L., Gao, T., Ren, H., Cao, R., Qin, Z., Hu, Y., Li, C., & Mei, S. (2020). Post-traumatic stress disorder and psychological distress in Chinese youths following the COVID-19 emergency. *Journal of Health Psychology*, 25(9), 1164–1175. <https://doi.org/10.1177/1359105320937057>
- López-Solà, C., Fontenelle, L. F., Bui, M., Hopper, J. L., Pantelis, C., Yücel, M., Menchón, J. M., Alonso, P., & Harrison, B. J. (2016). Aetiological overlap between obsessive-compulsive related and anxiety disorder symptoms: Multivariate twin study. *British Journal of Psychiatry*, 208(1), 26–33. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.114.156281>
- Lu, H., Stratton, C. W., & Tang, Y. W. (2020). Outbreak of pneumonia of unknown etiology in Wuhan, China: The mystery and the miracle. *Journal of Medical Virology*, 92(4), 401–402. <https://doi.org/10.1002/jmv.25678>
- Melia, R., Francis, K., Hickey, E., Bogue, J., Duggan, J., O'Sullivan, M., & Young, K. (2020). Mobile health technology interventions for suicide prevention: Systematic review. *JMIR MHealth and UHealth*, 8(1). <https://doi.org/10.2196/12516>
- Morens, D. M., & Fauci, A. S. (2007). *The 1918 Influenza Pandemic: Insights for the 21st Century*. 195. <https://doi.org/10.1086/511989>
- Murison R. (2016). The neurobiology of stress, in Neuroscience of Pain, Stress, and Emotion. In *The neurobiology of stress, in Neuroscience of Pain, Stress, and Emotion* (pp. 29–49).
- Odrizola-González, P., Planchuelo-Gómez, Á., Iruñia, M. J., & Luis-García, R. De. (2020). Psychological effects of the COVID-19 outbreak and lockdown among students and workers of a Spanish university. *Psychiatry Research*. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113108>
- Okusaga, O., Yolken, R. H., Langenberg, P., Lapidus, M., Arling, T. A., Dickerson, F. B., Scrandis, D. A., Sevrance, E., Cabassa, J. A., Balis, T., & Postolache, T. T. (2011). Association of seropositivity for influenza and coronaviruses with history of mood disorders and suicide attempts. *Journal of Affective Disorders*, 130(1–2), 220–225. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2010.09.029>
- Onder, G., Rezza, G., & Brusaferro, S. (2020). Case-Fatality Rate and Characteristics of Patients Dying in Relation to COVID-19 in Italy. *JAMA - Journal of the American Medical Association*, 323(18), 1775–1776. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.4683>
- Rossi, R., Socci, V., Talevi, D., Mensi, S., Ntoli, C., Pacitti, F., Di Marco, A., Rossi, A., Siracusano, A., & Di Lorenzo, G. (2020). COVID-19 Pandemic and Lockdown Measures Impact on Mental Health Among the General Population in Italy. *Frontiers in Psychiatry*, 11(August), 7–12. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.00790>
- Schmidt, F. M., Schröder, T., Kirkby, K. C., Sander, C., Suslow, T., Holdt, L. M., Teupser, D., Hegerl, U., & Himmerich, H. (2016). Pro- and anti-inflammatory cytokines, but not CRP, are inversely correlated with severity and symptoms of major depression. *Psychiatry Research*, 239, 85–91. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2016.02.052>
- Sheng, B., Cheng, S. K. W., Kwok, K. L., Ho, L. L., & Chan, E. L. Y. (2005). The effects of disease severity, use of corticosteroids and social factors on neuropsychiatric complaints in severe acute respiratory syndrome (SARS) patients at acute and convalescent phases. *European Psychiatry*, 20(3), 236–242. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2004.06.023>
- Somaini, L., Manfredini, M., Amore, M., Zaimovic, A., Raggi, M. A., Leonardi, C., Gerra, M. L., Donnini, C., & Gerra, G. (2012). Psychobiological responses to unpleasant emotions in cannabis users. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 262(1), 47–57. <https://doi.org/10.1007/s00406-011-0223-5>
- Steardo, L., Steardo, L., & Verkhatsky, A. (2020). Psychiatric face of COVID-19. *Translational Psychiatry*, 10(1). <https://doi.org/10.1038/s41398-020-00949-5>
- Steketee, G., Frost, R., Bhar, S., Bouvard, M., Calamari, J., Carmin, C., Clark, D. A., Cottraux, J., Emmelkamp, P.,

- Forrester, E., Freeston, M., Hordern, C., Janeck, A., Kyrios, M., McKay, D., Neziroglu, F., Novara, C., Pinard, G., Pollard, C. A., ... Yaryura-Tobias, J. (2005). Psychometric validation of the obsessive belief questionnaire and interpretation of intrusions inventory - Part 2: Factor analyses and testing of a brief version. *Behaviour Research and Therapy*, 43(11), 1527-1542. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2004.07.010>
- Troyer, E. A., Kohn, J. N., Hong, S., Health, I., Brietzke, E., Magee, T., Freire, R. C. R., & Gomes, F. A. (2020). *Since January 2020 Elsevier has created a COVID-19 resource centre with free information in English and Mandarin on the novel coronavirus COVID- 19 . The COVID-19 resource centre is hosted on Elsevier Connect, the company 's public news and information . January.*
- Uzday, T. (2004). Anksiyete ve Depresyonun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri*, 4(Lc), 3-11.
- Wang, W., Wu, X., & Lan, X. (2020). Rumination mediates the relationships of fear and guilt to posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth among adolescents after the Ya'an earthquake. *European Journal of Psychotraumatology*, 11(1). <https://doi.org/10.1080/20008198.2019.1704993>
- Wu, G., Feder, A., Cohen, H., Kim, J. J., Calderon, S., Charney, D. S., & Mathé, A. A. (2013). Understanding resilience. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 7(JANUARY 2013), 1-15. <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2013.00010>